
**ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРО-РУСКИТЕ
ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ
СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ**

*Петър НЕНКОВ**

**EMERGENCY AND DEVELOPMENT
OF THE BULGAIAN-RUSSIAN DIPLOMATIC RELATIONS
AFTER THE LIBERATION OF BULGARIA**

Abstract: *The Bulgarian-Russian diplomatic relations arise after the Liberation of Bulgaria from the five centuries of Ottoman rule. In the course of their development over the years, they often go from one extreme to the other, depending on the political situation.*

Key words: *Bulgarian-Russian diplomatic relations, war and peace, subordination, integration and independence, cultural and historical ties, economy, politics and military affairs*

УВОД

Българо-руските дипломатически отношения възникват след Освобождението и преживяват както възходи, така и падения. Те се люшкат между фазата на пълната субординация под егидата на панславизма и социалистическия интернационализъм и фазата на

* Авторът е доцент, доктор във Висшето училище по сигурност и икономика – Пловдив.

равнопоставеността, взаимното уважение и зачитането на външнополитическата ориентация и икономическите интереси.

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ДИПЛОМАТИЧЕСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ КНЯЖЕСТВО БЪЛГАРИЯ И РУСКАТА ИМПЕРИЯ

След победоносния завършек на Руско-турската война от 1877/1878 г. и подписването на 3 март на Санстефанския мирен договор на картата на Европа след пет века на робство се ражда една нова държава. Тя обединява в себе си всички земи, населени с компактно българско население, и почти съвпада с картата на Българската екзархия, издадена с указ от султана през 1870 г. Радостта на българите от Мизия, Тракия и Македония обаче е кратка и тя е попарена от ревизията на Санстефанския мирен договор, извършена от Великите сили.

На 1/13 юни 1877 г. в Берлин под егидата на Железния канцлер на Германия, княз Ото фон Бисмарк, се свиква конгресът на Великите сили. След едномесечни дебати той „ампутира величавата сграда на Санстефанска България“ и откъсва от нейната снага пет къса изконни български земи. Северна България и Софийска област със столица София се обособяват в трибутарно княжество под властта на султана, Южна България с център Пловдив е наречена Източна Румелия и е върната в пределите на Османската империя като автономна област, а в Македония, Одринска и Беломорска Тракия робството продължава със страшна сила. Така западно-европейските Велики сили успяват да отблъснат Русия от стратегически излаз на Проливите и разкъсват територията на младата българска държава. По този начин те залагат мина пред мирното решаване на българския национален въпрос и го обричат през следващите години на кървава и драматична развръзка. Руските войски са задължени от Великите сили да се изтеглят от България в 9-месечен срок вместо предвидения в Санстефанския предварителен договор 2-годишен срок [8: 167 – 174].

Това принуждава назначения на 8 май 1878 г. за императорски комисар в София княз Александър Дондуков-Корсаков да се земе усилено с формирането на българската държавна администрация и Земска войска. Още по време на бойните действия във войната към щаба на руската армия се изгражда Гражданска канцелария начело с княз Владимир Черкаски, която привлича на работа редица изтъкнати български общественици, като Марко Балабанов, проф. Марин Дринов, Найден Геров, Тодор Бурмов, Тодор Ико-

номов, които заедно с 80 руски офицери стават ядрото на бъдещата българска държавна администрация. През лятото на 1878 г. се създава и българската Земска войска в състав от 30 хиляди души. На 8/20 юли 1878 г. императорският комисар в България, генерал-адютант княз Дондуков-Корсаков, издава в Пловдив Заповед № 1 относно сформиранието и цялостното устройство на Българската земска войска. Тя се създава от дружините на Българското опълчение и от новоформираните пеши дружини, кавалерийски сотни и артилерийски батареи. Въоръжението, уставите, стратегията и тактиката са изцяло заимствани от руската армия, чиито офицери са първите командири в българската армия. През август се открива Военно училище в София, което има за цел да подготвя командни кадри за българската войска, които да заменят достойно руските офицери [4: 89 – 111].

С помощта на руските власти се създават основните държавни учреждения на българската държава и се извършва дълбоко преустройство на съдебното и просветното дело. Започва да функционира полицията, която е подчинена на изпълнителната власт. Така за кратко време Временното руско управление със съдействието на изтъкнати български учени и общественици успява да положи основите на Третата българска държава. През февруари 1879 г. в старата българска столица Търново се събират делегатите на Учредителното народно събрание, на което се приема изготвената от бележития руски юрист Сергей Лукиянов Конституция на българската държава, възприела някои от най-демократичните идеи в Европа. За княз на България е избран германският принц Александър Батенберг, който е племенник на руската императрица и взема участие в Руско-турската война 1877 – 1878 г. като подпоручик от руската армия.

За начало на дипломатическите отношения между Русия и България се счита датата 7 юли 1879 г. В историческите архиви няма формален акт за установяването на дипломатическите отношения между двете държави след Руско-турската война 1877 – 1878 г. и Освобождението на България от петвековното османско робство. Известно е, че с Височайша заповед № 11 от 13/25 септември 1878 г. на Министерството на външните работи на Руската империя статският съветник А. П. Давидов е назначен за дипломатически агент и генерален консул в Княжество България на 18 август 1879 г. и за отлична служба е произведен в действителен статски съветник на 7 септември с.г. [9].

Българският княз Александър Батенберг извършва държавен преврат и налага с подкрепата на Русия режим на пълномощията, тъй като не е доволен от прекалено демократичната Търновска конституция, ограничаваща неговите прерогативи като монарх. Облягайки се на войската, той суспендира Конституцията, като разпуска парламента и уволнява на 27 април 1881 г. правителството на либералите начело с Петко Каравелов.

За премиер-министър князът назначава руския генерал Казимир Ернрот и подготвя провеждане на Велико народно събрание, което да узакони исканията му за пълна концентрация на изпълнителната и законодателната власт в неговите ръце. Когато в страната се надига мощно протестно движение срещу режима на пълномощията, княз Александър I потърсва подкрепата на Русия, която изпраща в България генералите Леонид Соболев, който е назначен за премиер-министър на страната, и Александър Каулбарс, който става министър на войната. Това обаче не може да реши възникналите проблеми с държавното управление и народното недоволство се задълбочава, което рефлектира и върху международния престиж на Княжество България.

По време на Съединението на Княжество България и Източна Румелия, на 6 септември 1885 г., Русия най-неочаквано за българския народ не подкрепя този справедлив исторически акт и се опитва да запази статуквото, наложено от Берлинския договор на Великите сили, като свиква посланическа конференция в Цариград. Тя дори отзовава българския военен министър, руския княз генерал Кантакузин, и своите офицери от българската армия. По този начин я оставя без старши команден състав по време на избухналата по-късно с.г. Сръбско-българска война. Въпреки това, противно на всякакви очаквания, при съотношение на силите 2:1 в полза на сърбите младата българска войска, водена от своите капитани, разбива крал Милан и неговата армия при Сливница и защитава блестящо акта на Съединението [13: 145 – 159].

Русия става инициатор на детронирането на княз Александър Батенберг, който се превръща в основна опасност за нейната политика в България. Под въздействието на руския дипломатически представител в София, П. Богданов, и военното аташе, полковник В. Сахаров, група български офицери русофили извършват през август 1886 г. държавен преврат, свалят от престола княза и го изпращат с кораб по Дунава до руското пристанище Рени. Въпреки извършения от председателя на Народното събрание Стефан Стамболов и началника на Пловдивския гарнизон, полковник Сава

Муткуров, контрапреврат и връщането на княз Батенберг в България монархът разбира, че вече е „персона нон грата“. Оставеното му на трона в София е невъзможно при демонстрираната към него омраза от новия руски император Александър III, наследил убития при атентат, извършен от народоволци, цар освободител Александър II. Затова той окончателно абдикира и напуска пределите на страната. Това е времето, в което водачът на русофилите у нас, Драган Цанков, е отвратен от руската външна политика към България и изрича крилатата си фраза: „Не щем ви ни жилото, ни меда!“. Но това е и времето, когато поетът Петко Славейков написва своето знаменито обяснение в любов към Русия: „Кат Русия няма втора, тъй могъща на света“...

Отношенията между България и нейната освободителка Русия навлизат в най-трудната си фаза по време на управлението на диктатора Стефан Стамболов, който се стреми да води самостоятелна външна политика в противовес на Русия. Той смазва с огън и кръв бунтовете на офицерите русофили в Русе и Силистра, екзекутира техните водачи – Олимпий Панов, Димитър Филов, Атанас Узунев, Тома Кърджиев, Георги Зеленогорев, а останалите – Анастас Бендерев, Петър Груев, Радко Димитриев, Георги Вазов и др., се спасяват, като емигрират в Русия и постъпват на служба в руската армия. Стефан Стамболов демонстративно дразни руската дипломация, като поддържа добри отношения с турския султан, който му устройва пищно посрещане в Цариград. Това е причина доведеният от него нов български монарх – Фердинанд, да бъде обявен от руското правителство за „узурпатор“ на българския престол и да изпадне в пълна изолация от Великите сили, които се съобразяват с мнението на Русия. През 1886 г. дипломатическите отношения между Русия и България са прекъснати [13: 160 – 164].

След убийството на Стефан Стамболов на 18 юли 1895 г. новият премиер-министър на България, д-р Константин Стоилов, под диктовката на княз Фердинанд решава да потърси помирение с Русия като средство за излизане от дипломатическата изолация на страната. Руското правителство поставя като условие за помириенето кръщаването на българския престолонаследник, княз Борис Търновски, в източноправославната вяра, амнистията на всички осъдени за проруска политика българи и връщането на служба в българската армия на прокудените от България офицери русофили. Княз Фердинанд приема това условие и въпреки съпротивата на папата посреща с почести княз Кутузов, който кръщава престолонаследника в православната вяра. Така, след 10-годишна криза,

през 1896 г. отношенията между двете държави се нормализират окончателно.

РАЗВИТИЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЦАРСТВО БЪЛГАРИЯ И РУСКАТА ИМПЕРИЯ

Русия помага извънредно много за признаването на България за независима държава след акта на Фердинанд в Търново на 22 септември 1908 г. Тя охлажда мераците на султана да изпрати свои войски в България заради нарушаване на клаузите на Берлинския договор и поема изплащането на компенсациите на България към Османската империя за конфискуваните източни железници на стойност 125 млн. франка. Преговорите между Царство България и Високата порта са извадени от мъртва точка благодарение на заема, който отпуска руското правителство на България с изгодна лихва. Освен това то опрощава част от турските задължения към Русия след Руско-турската освободителна война 1877 – 1878 г., за да намали финансовите претенции на Високата порта към българската държава [2: 489 – 498].

През Балканската война 1912 – 1913 г. Русия става инициатор на формирането на Балканския съюз на балканските християнски държави – бивши колонии на Османската империя. Много руски офицери се записват доброволци в българската армия и воюват храбро за освобождението на поробените българи в Македония и Одринска Тракия.

След бляскавите победи на българската армия при Одрин, Лозенград, Люле Бургаз и Булаир и подписания на 17 май 1913 г. Лондонски мирен договор с победената Османска империя България става най-силната и влиятелна държава в Югоизточна Европа. Останалите държави от Балканския съюз не могат да се примирят с това и започват да настояват за териториални компенсации, грубо потъпквайки предварителните спогодби. Така вековното османско господство на Балканите е разгромено, но противоречията между балканските държави при разпределението на отвоюваните от Турция земи се задълбочават [16: 34 – 44].

Срещу България се създава враждебна коалиция от нейните съседи. На 13 април правителството на Иван Гешов се обръща към Русия с молба да посредничи в спора му със Сърбия. Основание за молбата е чл. 4 от тайното приложение към българо-сръбския договор, който допуска руски арбитраж само за „спорната“ зона с районите на Скопие, Кичево, Дебър и Струга. В отговор от 15 април

русият външен министър Сергей Сазонов приканва българската страна да направи териториални отстъпки, но Гешов отказва. Опитите на Сазонов да издейства помирителна среща между политическите ръководители на България, Сърбия, Гърция и Черна гора в Солун не сполучват. На 26 май русият император Николай II изпраща писмо до българския цар Фердинанд и сръбския крал Петър, в което се нагърбва с ролята на арбитър и предупреждава двете държави да се въздържат от война. Дни по-късно двамата премиер-министри, Пашич и Данев, са поканени в Санкт Петербург. В началото на юни двете страни приемат поканата за преговори, но конференцията е осуетена от необмислената заповед на Фердинанд за започване на бойни действия в Македония срещу сърби и гърци. Въпреки героизма на българските воители те завършват с поражение за България и предизвикват нейната Първа национална катастрофа след подписването на Букурещкия мирен договор на 10 август 1913 г. [10: 190 – 205].

През 1915 г., по време на Първата световна война, в която България участва на страната на Централните сили, дипломатическите отношения с Русия за втори път след 1886 г. са прекъснати. Противно на всякаква логика България и Русия се превръщат във врагове и се нареждат под знамената на двете воюващи военнополитически групировки. Разбирайки, че царят и българското правителство ще присъединят страната ни към Централните сили, героят от Одрин, генерал Георги Вазов, заедно с брат си, народния поет Иван Вазов, застава начело на делегация от изтъкнати български политици, военначалници и общественици, които отправят апел към цар Фердинанд и правителството на д-р Васил Радославов да не присъединява страната ни към Централните сили през Първата световна война и да не воюваме с Турция против Русия. Той пише: „Ако България тръгне в съюз с Турция срещу своите освободители, извоювали свободата ни с кръвта и страданията на 200 хиляди руски синове, и забрави униженията на петвековното робство, ще стане нечуван световен скандал и национален позор. Не по-малко парадоксален ще е съюзът ни с Германия и Австро-Унгария – страните на Ото фон Бисмарк и граф Андраши, които унищожиха Санстефанска България на Берлинския конгрес и разпокъсаха измъченото ни отечество на три части, раздавайки българските земи на техните приятели“. Уви! Гласовете им остават „глас в пустиня!“. По време на бойните действия българските войски заедно със своите съюзници – турците, воюват в Добруджа срещу румънците и руснаците. От своя страна русият черноморски боен флот обстрелва Варна, Ка-

варна и Балчик със своята голямокалибрена артилерия и причинява немалко щети и жертви сред населението. След Великата октомврийска социалистическа революция, на 3 март 1918 г., в Брест-Литовск болшевишкото правителство начело с Ленин подписва с държавите от Четворния съюз сепаративен мирен договор и излиза от войната. Установените съгласно договора дипломатически отношения фактически не се реализират, въпреки че ръководителят на специалната мисия на България, С. Чапрашиков, известно време се намира в РСФСР и успява да връчи акредитивните си писма на Я. М. Свердлов. На 13 ноември 1918 г. съгласно решението на ВЦИК Бресткият мирен договор и всички спогодби, произтичащи от него, са анулирани [10: 190 – 205; 14].

РАЗВИТИЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЦАРСТВО БЪЛГАРИЯ И СЪВЕТСКА РУСИЯ

На 7 ноември 1917 г. залпът на крайцера „Аврора“ дава началото на въоръжено въстание в Петроград. Матросите от Балтийския флот, войниците и работниците под ръководството на Ленин щурмуват и овладяват Зимния дворец, в който се намира Временното правителство на Александър Керенски. Министрите са арестувани и е съставено ново правителство, сформирано от Втория общоруски конгрес на Съветите. Българският пролетарски поет Христо Смирненски приветства възторжено победата на Великата октомврийска социалистическа революция и създаването на първата в света социалистическа държава. По инициатива на земеделското правителство на България начело с Александър Стамболийски страната ни помага с продоволствени стоки на гладуващото население в Поволжието и Украйна след края на Гражданската война 1918 – 1922 г. На дипломатическата конференция в Генуа през 1922 г., свикана за разглеждане на спорните въпроси на следвоенна Европа, делегацията, водена от българския премиер-министър Александър Стамболийски, установява дружески отношения със съветската делегация начело с комисаря на външните работи Чичерин, в която участва и видният български социалист Кръстю Раковски, и поддържа нейните справедливи искания. Земеделското правителство дава подслон на разгромените в Крим белогвардейски войски на барон Врангел и допуска руския Червен кръст да дойде в България и да организира завръщането на хиляди белогвардейци в родината им. За да не дразни държавите от Антантата – победителки в Първата световна война, Стамболийски

обаче не посмява да установи дипломатически връзки със съветското правителство. След блестящото развенчаване от Георги Димитров на настъпващия фашизъм на Лайпцигския съдебен процес през 1933 г. българското буржоазно правителство отказва да го приеме отново в страната. Това става причина Съветският съюз да даде дипломатическо убежище на тримата българи, обвинени в подпалването на Райхстага – Георги Димитров, Васил Танев и Благой Попов, за чието участие в палежа германският съд не можа да открие доказателства. Натрупал известност, Г. Димитров е избран за генерален секретар на Коминтерна и по време на Сталинските репресии през 30-те години на миналия век успява да спаси с В. Коларов от смърт и репресии много български политемигранти.

На 19 май 1934 г. Военният съюз у нас извършва държавен преврат и съставя правителство начело с Кимон Георгиев. Една от първите задачи, които решава то, е да установи дипломатически връзки със Съветския съюз. Те са установени на равнище мисии (с размяна на телеграми между министъра на външните работи на България и народния комисар на външните работи на СССР от 11 и 23 юли 1934 г.). Съветските филми предизвикват фурор в нашите кина, а футболният отбор на „Спартак“ – Москва, играе пред пълни стадиони мачове с български тимове [14].

След избухването на Втората световна война през 1940 г. в София пристига заместник-комисарят на външните работи на Съветския съюз Аркадий Соболев, за да предложи на българското правителство договор за приятелство, взаимопомощ и зачитане на взаимните интереси в Черноморския басейн. В съответствие с договора Съветският съюз се ангажира да подпомогне България при решаването на нейните справедливи претенции към Западна и Източна Тракия, като в замяна на това иска страната ни да признае териториалните му интереси над Проливите. Разбирайки нежеланието на българското правителство да подпише подобен договор, в цялата страна се организира шумна кампания в негова защита, станала известна като „Соболевата акция“. Тя се провежда по инициатива на Работническата партия (комунисти), но въпреки стотиците хиляди подписи договорът не е подписан, тъй като България привидно поддържа политика на неутралитет, но всъщност вече е влязла в орбитата на хитлеристка Германия. През войната България и Съветският съюз отново са в различни военнополитически коалиции, но запазват своите дипломатически представителства. Нещо повече, цар Борис III не изпраща български войски на Източния фронт да се бият против Червената армия въпреки упоритите

настоявания на Хитлер. В България се разгаря мощна антифашистка съпротива, която е подпомагана от Съветския съюз с оръжие и изпращане с подводници и самолети на обучени в подривна дейност български политемигранти. Когато се решава съдбата на човечеството, изправило се в съдбоносен двубой с „кафявата чума“, българският генерал Владимир Заимов без капчица колебание предлага услугите си на съветското разузнаване. Разкрит от органите на Гестапо в България, той е арестуван и екзекутиран. Съветското радио съобщава по този повод: „Българи, паднете на колене! Тази нощ бе екзекутиран великият син на България и на славянството, генералът от артилерията Владимир Заимов“. Посмъртно той е награден със златната звезда „Герой на Съветския съюз“. Стотици български емигранти се включват като доброволци в Червената армия и храбро се сражават по фронтовете на Великата отечествена война 1941 – 1945 г. Много от тях, като генерал Петър Панчевски, генерал Захари Захариев, генерал Иван Винаров, адмирал Бранимир Орманов, окичват гърдите си с високи бойни отличия, а Антон Боюкли повтаря подвига на съветския гвардеец Александър Матросов, закрил с тялото си амбразурата на хитлеристки бункер. Уплашени от мощната офанзива на Вермахта и катастрофалните поражения на Червената армия през първите седмици на войната, Сталин, Молотов и Берия молят българския пълномощен министър в Москва Иван Стаменов да говори с цар Борис III за организиране на среща с Хитлер и подписване на сепаративен мирен договор. С него съветските държавни ръководители искат да отстъпят на германските агресори Украйна, Прибалтика и Белорусия, а в замяна на това да запазят своята власт в останалата част от страната. Българският посланик отказва мъдро на това недалновидно предложение, като отговаря, че Русия може да отстъпва до Урал, но пак няма да загуби войната. Впоследствие неговите прогнози се сбъдват и след грандиозни и кръвопролитни битки при Москва, Сталинград и Курск Червената армия разбива хитлеристките войски и освобождава Съветския съюз и цяла Европа от хитлеристката окупация [7: 125 – 127].

На 5 септември 1944 г. Съветският съюз скъсва с нота дипломатически отношения с Царство България като съюзник на нацистка Германия и ѝ обявява война. На 9 септември 1944 г. съветската армия, без да срещне съпротива, окупира цялата страна и влиза тържествено в столицата на България, като помага революционните сили да свалят режима и да установят народнодемократична власт. Отечественофронтовското правителството на Кимон Геор-

гиев организира Народен съд за съдене на жандармеристи, военни и полицаи, извършвали безчинства над населението през периода 1941 – 1944 г., а така също и на държавниците, въвлекли страната ни във Втората световна война на страната на нацистка Германия. Създаването на този съд е изискване, което заляга в подписаното на 28 октомври 1944 г. Московско примирие между България и държавите от антихитлеристката коалиция – СССР, САЩ и Великобритания. След победата на ОФ на 9 септември 1944 г. България се включва в антихитлеристката коалиция, като мобилизира 450-хилядна армия и взема участие в заключителния етап на Втората световна война. В състава на Трети Украински фронт Българската народна войска спомага за разгрома на отстъпващата от Гърция германска група армии „Егея“ и за освобождаването на Югославия. След това България формира 130-хилядна армия под командването на генерал-лейтенант Владимир Стойчев, която продължава бойните действия в Унгария и през пролетта на 1945 г. покрива своите бойни знамена с неувяхваща слава в епични боеве при река Драва, река Мур и укрепената линия „Маргит“. Над 35 хиляди български воители загиват и са ранени по бойните полета на Югославия, Унгария и Южна Австрия и дават своя скромнен принос за разгрома на хитлерофашизма [11: 113 – 124].

РАЗВИТИЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И СССР

След края на войната в Европа, след размяната на писма между заместник-председателя на Съюзната контролна комисия в България и председателя на Министерския съвет на България на 14 и 16 август 1945 г. Съветският съюз подновява дипломатическите отношения с Царство България. По време на Парижката мирна конференция 1946 – 1947 г. съветският министър на външните работи Вячеслав Молотов изиграва важна роля за спасяването на териториалната цялост на България. Той категорично се противопоставя на исканията на гръцката делегация да анексира огромни части от българската територия, като премести българо-гръцката граница на 20 км южно от Пловдив, и да получи астрономически парични обезщетения заради действията на българския окупационен корпус в Гърция през Втората световна война. Неговите думи: „Българи, бъдете спокойни, вашата граница ще остане непокътната“, изразяват отношението на Съветския съюз към България в този труден момент.

Съгласно договорка между Йосиф Сталин и Уинстън Чърчил България попада в зоната на съветско влияние. С помощта на изпратените в България генерали от НКВД е смазана парламентарната опозиция, нейните партии са разтурени и са извършени репресии над лидерите им – Никола Петков, Коста Лулчев и Кръстьо Пастухов. Те са хвърлени в затвора, жестоко измъчвани и екзекутирани. Някои опозиционни политици, като Г. М. Димитров, се спасяват с бягство в САЩ. След разгрома на буржоазната опозиция започва „лов на врагове с партиен билет“. По настояване на Сталин е арестуван и осъден на смърт изтъкнатият комунистически функционер и държавник Трайчо Костов, който е обявен за английски шпионин заради смелостта си да се опълчи срещу безапелационната икономическа политика на СССР към България.

Съветският съюз настоява да се създаде Българо-югославска социалистическа федерация и в София приемат да предадат на Скопие Пиринския край. Нещо повече, верни на коминтерновската теза, че в България има три нации – тракийска, добруджанска и македонска, българските комунисти карат населението на Пиринска Македония да се отрече от българския си родов корен и му внушават, че е македонско. Допускат на българска територия да се отворят македонски книжарници и да дойдат македонски учители, които започват да учат местното население на измисления македонски език. Само влошените отношения между Тито и Сталин стават причина тези български земи да не бъдат откъснати от юрисдикцията на българската държава. Замразената идея за Балканска социалистическа федерация спасява България от загуба на своя суверенитет [15].

През август 1945 г. е подписан българо-съветски договор за дружба и приятелство. Следват подписването на договора за присъединяването на НРБ към Съвета за икономическа взаимопомощ 1949 г. в Москва и присъединяването на България към подписания през 1955 г. Варшавски договор. България през годините до 1989 е най-верният съветски съюзник в Източна Европа и на Балканите. СССР доставя суров петрол и стратегически суровини на НР България в продължение на четири десетилетия, а българските стоки са реализирани на съветските пазари в големи количества. По време на периода 1944 – 1989 г. НРБ реализира множество стратегически проекти на територията на СССР съвместно със съветската страна, като изключително популярно е сътрудничеството в областта на дърводобива и горската промишленост в Коми АССР. Развива се и активно сътрудничество между органите на армията и службите

на МВР на НРБ и СССР. В замяна на своята лоялност страната ни получава безвъзмездно от Съветския съюз огромна икономическа и военна помощ, оценявана на милиарди рубли. Тя се изразява в предоставяне на модерна техника, изграждане на важни промишлени обекти, като АЕЦ – Козлодуй, металургичните комбинати Кремиковци и Перник, комбината за цветни метали край Пловдив, медодобивния комбинат край Пирдоп, оловно-цинковия комбинат в Кърджали, предприятията в Долината на химията – Девня, и мн.др., обучение на специалисти, огромни инвестиции в различни сфери на икономиката, отпускане на евтини суровини, високи технологии и лицензи, които позволиха на страната ни да извърши за кратко време радикален скок в социалната, културната, военната и икономическата сфера. Така Народна Република България се преобрази от изостанала аграрна в развита индустриална държава, което значително се отрази на жизнения стандарт на населението. По инициатива на Политбюро на ЦК на БКП бе поета кампания за пълна интеграция на НРБ със СССР. Започна усилено изучаване на руски език в българските училища и практическа реализация на завета на Георги Димитров, че дружбата със Съветския съюз е необходима за България като слънцето и въздуха – за всяко живо същество [12].

РАЗВИТИЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ И РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЯ

Извършените реформи на Михаил Горбачов довеждат до демонтирането през 1989 г. на командно-бюрокрастичния социализъм в Съветския съюз и държавите от Източна Европа. Социалистическият блок се разпада. На картата на света се появява като независима държава Руската федерация. България и останалите бивши социалистически страни поемат курс за изграждане на пазарна икономика, демократично общество и присъединяване към ЕС и НАТО. На 23 октомври 1991 г. в Москва е подписан Протокол за установяване на дипломатически отношения между РСФСР и България. Обаче споразуменията, произтичащи от Протокола, не получават развитие. Страните не си разменят дипломатически представителства, а интересите на Русия в България са представлявани от посолството на СССР. През декември 1991 г. посолството на СССР е преобразувано в посолство на Русия [6: 5 – 9].

Вследствие на външната политика на десните правителства у нас през годините на т.нар. „преход“ традиционно добрите българ-

ро-руски отношения, базиращи се на общото ни културно-историческо минало, бяха доведени до точката на замръзването. Външнотърговският ни стокообмен бе сведен до жалки параметри, а гостоприемните руски пазари станаха табу за българските стоки. Наложеният от ЕС на Русия икономически санкции заради анексирането на Крим, в които участва и България, шпионските скандали, взаимното гонене на дипломати, спрениите големи енергийни проекти, като нефтопровода Бургас – Александруполис, АЕЦ „Белене“, газопровода „Южен поток“ и взаимните нападки през последните години влошиха чувствително микроклимата между двете държави. Стигна се дотам, че от трибуната на българския парламент някои десни политици поискаха съд за Русия и я заклеймиха като агресор. В унисон с тях услужливи медии обвиниха руската държава, че не ни е освободила от петвековното османско робство, а ни е окупирала, преследвайки своите великодържавнически интереси. В целенасоченото влошаване на двустранните отношения се включват и редица историци, които се опитват тенденциозно да пренапишат и манипулират културно-историческите връзки между двете държави в миналото. Всичко това, както и настаняването на българска територия на американски военни бази, доведе до втвърдяване на отношението на Русия към България [3].

Правейки ретроспективен анализ на българо-руските отношения след Освобождението ни до наши дни, може да се стигне до извода, че те преживяха през годините както възходи, така и падения, и преминаха от фазата на пълна субординация под егидата на панславизма и социалистическия интернационализъм до равнопоставеност, взаимно уважение и зачитане на външнополитическата ориентация на двете независими държави.

Литература

1. **140** години дипломатически отношения. [онлайн]. [прегледан 6.07.2019]. *expert-bdd.com*.
2. **Авторски** колектив. История на България. София: Христо Ботев, 1993. ISBN 954-445-094-7.
3. **Василева**, Е. Как България за малко да стане югорепублика през 1948-а. [онлайн]. *Dnes.bg*, 22.01.2018
4. **Вълков**, Г. Руските учители на българското войнство. София: Военно издателство, 1977.
5. **Дюлгерова**, Н. Българо-руските отношения в XXI век. – В: *Дума*, 12.07.2014/бр. 158. [онлайн]. *www.duma.bg > balgaro-ruskite-otnosheniya*.
6. **История** на Отечествена война на България 1944 – 1945. Т. 2. София: Военно издателство, 1982.

7. **Карастоянов, Г.** Генерал Георги Вазов. София: Държавно военно издателство, 1964.
8. **Косев, Д.,** Хр. Христов, Д. Ангелов. Кратка история на България. София: Наука и изкуство, 1962.
9. **Кратка** история на дипломатическите отношения между Русия и България. [онлайн]. bulgaria.mid.ru › *bg_BG* › *rossia-bolgaria*.
10. **Лалков, М.** Войни за национално обединение. – В: *Българска история. Проблеми и събития. Сборник.* София: Клуб 90, 1993. ISBN 954-596-003-5.
11. **Марков, Г.** Парола „сабя“ – заговорите и превратите на Военния съюз 1919 – 1936 г. София: Наука и изкуство, 1992. ISBN 954-509-031-6.
12. **Мистерии** и истини около един български посланик. – В: *Dnevnik.* [онлайн]. www.dnevnik.bg › *dnevnikplus* › 2009/02/23 › 680116_misterii_i_is...
13. **Ненков, П.** Военнополитическа история на България. Пловдив: ВУСИ, 2019. ISBN 978-619-7343-19-9.
14. **Ненков, П.** Първата световна война и участието на България в нея. – В: *Вестник на войската и народа*, 28.06.2014 г. [онлайн]. *Отбрана.ком*.
15. **Съветско-българското бойно братство** през годините на Великата отечествена война. [онлайн]. bg.rbth.com › 2015/04/24 › *savetskoblgarskoto-boyno-bratstvo-prez-*
16. **Тончев, Т.** Храбростта на България. София: Военно издателство, 1981.